

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету фізичного виховання і спорту України, доктора наук з фізичного виховання і спорту, професора Бісмак Олени Василівни на дисертаційну роботу **Вітомської Марини Валентинівни** на тему: «Формування активності повсякденного життя дітей періоду першого дитинства з розладами аутистичного спектра в загальній програмі ерготерапії», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія, галузь знань 22 Охорона здоров'я

Актуальність. Відомо, що розлади аутистичного спектра у дітей – це складний нейроонтогенетичний розлад, який характеризується проблемою соціальної взаємодії, спілкування та стереотипними моделями поведінки. За оцінками ВООЗ, 1 дитина із 160 має будь-який із розладів аутистичного спектру. Американська асоціація Autism Speaks відзначає 1 випадок аутизму на 88 дітей. Загалом у світі таких осіб нараховується 2 мільйони 400 тисяч. (A.W. Buckley, D. Hirtz, M. Oskoui et al., 2020).

В Україні, за останніми даними, захворюваність на розлади зі спектру аутизму значно зросла: на кожну тисячу дітей шестеро мають симптоми аутизму (Л. Г. Кирилова, О. О. Мірошников, І. О. Грабовенська, 2017). Розлади аутистичного спектру починаються у дитинстві, проте зберігаються у підлітковому і дорослому віці. Спостерігаються порушення комунікативної поведінки і виникають проблеми з налагодженням емоційних контактів з навколишнім світом, яке призводить до соціальної дезорієнтації.

Ерготерапія є однією з найбільш поширених терапій, які надаються дітям з розладами аутистичного спектра. В різних країнах були проведені дослідження щодо ефективності включення ерготерапії в програми реабілітації дітей з даною патологією. Проте в Україні ще недостатньо наукових досліджень у цьому напрямку.

Отже, актуальність дослідження зумовлена частотою порушення, яка постійно зростає. Складність та недостатність вивчення розладів аутистичного спектру потребує нових підходів в реабілітації дітей, зокрема з використанням різних стратегій та заходів ерготерапії.

Таким чином, актуальність вищевказаної проблеми, її соціальна значущість зумовили вибір теми дисертації та формулювання її мети й завдань.

Зв'язок роботи науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. за темою 4.2 «Організаційні та теоретико-методичні основи фізичної реабілітації осіб різних нозологічних, професійних та вікових груп» (номер державної реєстрації 0116U001609) та Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр. за темою 4.1 «Підвищення рівня функціональної незалежності та заняттєвої участі осіб різних нозологічних груп за допомогою програм ерготерапевтичних втручань» (номер державної реєстрації 0121U107532).

Особистий внесок здобувача полягав у дослідженні ефективності програми ерготерапії серед дітей з розладами аутистичного спектру.

Ступінь обґрунтування наукових положень і висновків, які сформульовані у дисертації. Наукові результати дисертації висвітлені у 5 наукових публікаціях: 3 статті у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, 2 публікації апробаційного характеру.

Результати дослідження були представлені на XIII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь і олімпійський рух» (Київ, 2020) та XI Міжнародній науково-методичній конференції «Сучасні технології в галузі фізичного виховання, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (Харків, 2021)

Для вирішення поставлених завдань були використані адекватні методи наукового пошуку, які дозволили обґрунтувати на високому науково-

методичному рівні основні положення результатів дослідження та висновки дисертаційної роботи.

Наукова новизна рецензованого дослідження полягає в тому, що в роботі:

– уперше отримано результати порівняння ефективності трьох підходів до ерготерапевтичних втручань впродовж реабілітаційної програми за показниками активності повсякденного життя, сенсорного профілю та якості життя дітей періоду першого дитинства з РАС;

– уперше отримано дані щодо динаміки самообслуговування, мобільності, соціальної функціональності, сенсорного профілю та якості життя під впливом реабілітаційної програми з консультаціями ерготерапевта для дітей періоду першого дитинства з РАС;

– уперше отримано дані щодо динаміки самообслуговування, мобільності, соціальної функціональності, сенсорного профілю та якості життя під впливом реабілітаційної програми з консультаціями та заняттями з ерготерапевтом для дітей періоду першого дитинства з РАС;

– уперше отримано дані щодо динаміки самообслуговування, мобільності, соціальної функціональності, сенсорного профілю та якості життя під впливом реабілітаційної програми з консультаціями, заняттями та СІТ з ерготерапевтом для дітей періоду першого дитинства з РАС;

– підтверджено дані про позитивний вплив ерготерапії з використанням СІТ на активність повсякденного життя дітей з РАС;

– доповнено дані про ефективність ерготерапевтичних втручань та реабілітаційних програм з ерготерапією для дітей з РАС;

– доповнено дані про вплив СІТ на показники активності повсякденного життя, сенсорного профілю та якості життя дітей з РАС;

– доповнено дані про активність повсякденного життя, особливості сенсорного профілю, якість життя при РАС;

– доповнено дані про ефективність ерготерапевтичних втручань серед осіб, які мають проблеми з обробкою та інтеграцією сенсорної інформації.

Практична значущість. Отримані результати сприяють розвитку ерготерапії, як складової комплексного підходу в реабілітації дітей з розладами аутистичного спектру в Україні. Отримані результати впроваджені у процес відновлювальної терапії дітей з розладами аутистичного спектру в центрі фізичної реабілітації «Фенікс», у навчальний процес кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету фізичного виховання і спорту України, зокрема в лекційні курси «Ерготерапія в педіатрії», «Ерготерапія в програмах раннього втручання та першого дитинства» та «Терапевтичні заняття і вправи у ерготерапії», що підтверджено відповідними актами впровадження.

Оцінка змісту дисертації. Рецензоване дисертаційне дослідження викладено на 181 сторінці. Вона складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків (6). Усього використано 177 джерел наукової та навчальної літератури, з них 124 іноземних. Робота ілюстрована 13 таблицями і 45 рисунками.

Дисертація характеризується глибоким розкриттям досліджуваної проблеми, самостійністю у підходах до їх висвітлення.

Анотація містить всі необхідні компоненти та традиційно викладена двома мовами. Вступ містить усі необхідні складові: здобувачем переконливо обґрунтована актуальність вивчення обраної теми, визначені мета і завдання дослідження, сформульовані об'єкт та предмет дослідження, надані методи дослідження.

У першому розділі, «Сучасні уявлення про ерготерапію у дітей періоду першого дитинства з розладами аутистичного спектра» автором проведено ґрунтовний аналіз сучасних даних науково-методичної літератури щодо актуальності та поширеності розладів аутистичного спектра у дітей, оскільки проблема вивчення зазначеної патології у дитячому віці привертає все більшу увагу дослідників, лікарів, ерготерапевтів та інших фахівців мультидисциплінарної команди. Зростання медичної та соціальної значущості цієї проблеми пов'язано з більш точною діагностикою,

виявленню і уточненню поширеності та з тим, що розлади аутистичного спектра можуть бути психотичною складовою при різних захворюваннях.

В розділі 1 також детально охарактеризовано клініко-фізіологічні особливості дітей з розладами аутистичного спектра. Розуміння особливостей осіб з даною патологією дає змогу зрозуміти унікальність сприймання світу у таких дітей, а також шляхи, за якими можна встановити контакт. Це може стати істотною частиною ефективної програми розвитку цієї людини.

Крім того, в розділі 1 автором представлено аналіз науково-методичної літератури щодо програми втручань, котрі засновані на принципах поведінкової терапії, призначені для поліпшення взаємин батько/мати-дитина, а також з акцентом на розвиток соціальних і комунікаційних навичок, щонайменше, в близькій перспективі. При вивченні літератури, присвяченій різним методам терапії дітей з РАС, було з'ясовано, що ерготерапія є одним з методів комплексної реабілітації, оскільки одним із завдань батьків і фахівців є розвиток самостійності у таких дітей. Ерготерапія в педіатрії покращує залученість та участь у життєвих ролях дітей.

У процесі роботи над дисертаційним дослідженням автором було проведено аналіз 177 робіт вітчизняних і зарубіжних авторів.

У другому розділі, «Методи та організація досліджень», описано методи дослідження та особливості їх використання, етапи організації дослідження.

Дослідження було проведено на базі центру фізичної реабілітації «Фенікс». Контингент досліджуваних – 60 пацієнтів з розладами аутистичного спектра віком від 4 до 6 років. Автором наведено критерії включення у дослідження та виключення, етапи дослідження.

У третьому розділі, «Особливості терапевтичних втручань у групах пацієнтів» описано організаційно-методичні особливості процесу фізичної терапії дітей з розладами аутистичного спектра. Зазначається, що усі діти, котрі були включені у дослідження, впродовж 6 місяців отримували базову реабілітаційну програму: заняття з корекційним педагогом, логопедом,

групові заняття з фізичним терапевтом та консультацію ерготерапевта. Відповідно до результатів попередніх досліджень автором були відібрані коди МКФ відповідно до котрих спрямовувалося використання ерготерапії.

Автором також було охарактеризовано особливості програм реабілітації в різних групах дітей з обґрунтуванням заходів ерготерапії, що застосовувалися в цих групах. Зазначається, що діти, котрі входили до першої основної групи (ОГ1), додатково до базової реабілітаційної програми відвідували заняття з ерготерапії, які були спрямовані на вирішення завдань ерготерапії. Діти, котрі входили до другої основної групи (ОГ2), окрім терапії ОГ1, відвідували заняття сенсорно-інтегративної терапії. Діти контрольної групи отримували базову реабілітаційну програму.

У четвертому розділі, «Результати аналізу ефективності ерготерапевтичних втручань» представлено результати первинного та повторного оцінювання досліджуваних показників. Автор детально проаналізував ключові показники активності повсякденного життя, а саме доменів самообслуговування, мобільності та соціальної функціональності у дітей з розладами аутистичного спектра за опитувальником Оцінка дитячої інвалідності, встановив статистично однакові початкові бали та наявність значущих змін впродовж періоду втручання у всіх групах. Зазначено, що додавання до базової програми комбінації занять з ерготерапії та сенсорно-інтегративної терапії мало найбільш виражений позитивний вплив на загальний бал через домени самообслуговування та соціальної функціональності. Відмічалось також статистично достовірне покращення показників якості життя в обстежених пацієнтів (за результатами Опитувальника якості життя дітей).

В п'ятому розділі, «Аналіз і узагальнення результатів дослідження», проведено аналіз отриманих результатів та їх порівняння з висновками та результатами інших досліджень, даними навчальної та методичної літератури.

Висновки, сформульовані в дисертації, обґрунтовані і достовірні, відповідають меті і завданням дослідження, відображають новизну і практичну значущість.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження виконано на належному науковому рівні, проте окремі положення мають дискусійний характер та потребують корекції чи уточнень. У контексті викладеного вище доцільно зробити такі зауваження та пропозиції:

1. У роботі спостерігається дублювання змісту пунктів наукової новизни отриманих результатів (п. новизни 2, 3, 4).

2. Відомо, що ерготерапевт працює в міждисциплінарній команді і є активним учасником реабілітаційного процесу при розладах аутистичного спектра у дітей, тому потребує пояснення, що малося на увазі під загальною програмою ерготерапії, як зазначено в дисертації?

3. Чи доцільно застосовувати загальний опитувальник якості життя у дітей з розладами аутистичного спектра? Наскільки об'єктивно батьки могли оцінити зміни показників якості життя за цим опитувальником впродовж програми реабілітації?

4. У роботі зустрічаються граматичні та пунктуаційні помилки.

Зазначені дискусійні зауваження не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

Висновок. Дисертаційна робота Вітомської Марини Валентинівни на тему: «Формування активності повсякденного життя дітей періоду першого дитинства з розладами аутистичного спектра в загальній програмі ерготерапії» є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно

з Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019) та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор, Вітомська Марина Валентинівна, заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія, галузь знань 22 Охорона здоров'я.

РЕЦЕНЗЕНТ:

професор кафедри фізичної терапії
та ерготерапії Національного університету
фізичного виховання і спорту України,
доктор наук з фізичного виховання
і спорту, професор

О. В. Бісмак

Підпис Бісмак О.В. засвідчую

Проректор з науково-педагогічної роботи
Національного університету фізичного
виховання і спорту України

О. В. Борисова